

ברכות יג

משה שווערד

1. אור החיים בראשית פרשת וירא פרק כא

(ב) ותהר ותלד שרה לאברהם בן. אמר ותהר יתבאר על דרך אומרם ז"ל (ב"ר פנ"ג) בית מטרון לא היה לה, לזה מודיע כי היה נס גם בהריון. ואומרו לאברהם רמז בן זה לאברהם ולא ישמעאל לאברהם כי לא יקרא שמו בן אברהם דכתיב (כ"א י"ב) כי ביצחק יקרא לך זרע. והגם שמצינו שאמר הכתוב (ט"ז ט"ו) ותלד הגר לאברהם בן, שם נקרא שמו אברהם אבל אחר שנעקר שם אברהם שלא יזכר עוד שם זה עליו אלא אברהם ישמעאל אין לו ליקרא בן אברהם. ואולי כי לזה הקורא לאברהם אברהם עובר בעשה (ברכות יג) טעם הקפדתו יתברך כי כשיקרא לו אברהם מיחס אליו ישמעאל לבן וה' אמר כי ביצחק יקרא לך זרע ואין זה אלא כשיעקר שם אברהם, וטעם זה אינו ביעקב לזה הגם שנקרא ישראל אין קפידא שיקרא יעקב. ועיין מה שכתבתי בפסוק (לקמ' לה) לא יקרא וגו' ותמצא טעם אחר:

2. צל"ח מסכת ברכות דף יג עמוד א

תני בר קפרא כל הקורא לאברהם אברהם וכו'. הרי"ף והרא"ש השמיטו כל זה ולא הביאו כלל, והדבר תמוה למה לא הביאו והלא הוא דבר הנוהג לידע לזהר שלא לקרוא לאברהם אברהם, וגם הרמב"ם לא הזכיר דבר זה בחיבורו הגדול. וגם תימה על רבינו הגדול שלא הזכיר דין זה בסמ"ק שלו במנין המצות, וכך כל מוני המצות לא הזכירו מצוה זו כלל, ולפי מספרם שנשלם להם מנין תרי"ג בלי מצוה זו, א"כ ניתוספו שתי מצות אחת עשה ואחת לא תעשה, ושום פוסק לא הזכיר איסור זה רק המג"א בסמ"ק פ"ג [ס"ק ב'. וע"ש בהגהות דגול מרבבה]. [1] והבאר שבע בדף ל' ע"ד כתב שמדלא מנאום מוני המצות מכלל שהוא רק אסמכתא בעלמא, ודבריו דחוקים, ועוד אכתי מה יענה למה השמיטו הרי"ף והרא"ש איסור זה, ואטו איסור דרבנן אינם מעלין בחיבורם, ופשיטא שקשה על הרמב"ם שלא הזכירו בחיבורו הגדול, והמהרש"א בחי' אגדות נשאר בצ"ע בזה.

3. מהר"ץ חיות מסכת ברכות דף יג עמוד א

גמרא כל הקורא לאברהם אברהם עובר בעשה. נ"ב עי' צל"ח שהתעורר מדוע השמיטו מוני המצות מצוה זו אשר היא לא תעשה. וכבר הקדימו הרב באר שבע בחידושו לתמיד ועי' שו"ת חות יאיר סי' ט' וסי' קל"ט וסי' קצ"ב. [2] אכן באמת לקמ"ד הרמב"ם לשיטתו אזיל דס"ל כהירושלמי פ"ג דמועד קטן אין למדין דבר מקודם מתן תורה עי' מ"ש בפני' המשנה ס"פ גיד הנשה דהא דאמרו שם בסיני נאמר היינו דעיקר תורת אבות אינם עלינו לחוב רק ממה שאסרה התורה עלינו בסיני בשעת קבלת התורה. וא"כ לאו זה דלא יקרא שמך אברהם נאמר קודם מ"ת ואין לחוב עלינו ועי' ג"כ שו"ת מקום שמואל סי' כ"ב שכתב שענין זה תליא בפלוגתא בין ר"י לרבנן אם גיד הנשה בסיני נאמר או במקומו ועי' משנה למלך פ' עשירי מהל' מלכים ה"ז. וכבר הבאתי בספרי מה שפ"ל בערוך ערך שחר על מה שאמרו (יומא כ"ח ע"ב) ואנן מאברהם ניקום ונגמר היינו דתורת אבות אינה עלינו לחוב ע"ש:

4. ספר בניהו בן יהודע על ברכות דף יג/א

כל הקורא לאברהם אברהם עובר בעשה. מקשים אמאי לא נזכר דין זה בפוסקים, מאחר דאית ביה לאו ועשה, [3] ונראה לי דאין זה נוהג אלא בזמן שאברהם אבינו עליו השלום עודנו חי בעולם הזה קודם שנפטר, וכן נמי נוהג לאחר תחיית המתים, ואף על גב דהרמב"ם כתב הלכתא למשיחא, מכל מקום דין זה שישנו בתחיית המתים שהוא אחר ביאת משיח לא כתבו, ולפי זה שפיר פריך מן פסוק דנחמיה, כי נחמיה הוא ספר אחד מן הכ"ד, ואין בטל לעתיד לבא, וגם אחר התחיה יהיו לומדים בו כשאר תנ"ך, דאין בטל לימודם לעתיד לבא, ואותו זמן אברהם אבינו עליו השלום חי, ואיך קורין אברהם, ומשני דבר זה לא אכפת:

5. ספר שפתי חכמים

סיוסלמי נסרקין, למס נסח' שמו של אנרסס, ושמו של יעקב, ושמו של יצחק למס נסחס, לנו, אנוסיו קילו אוחו נסמו, אכל יצחק תקניס קראו יצחק, סנאער וקראת חס שמו יצחק: דתם נכיס הוא דקא מסדר סנחי

6. הערות הגר"ש אלישיב מסכת ברכות דף יג עמוד א

ואפשר לבאר עפ"י עוד שטעם מה ששמו של אברהם נשתנה לגמרי, ושמו של יעקב נתווסף רק כטפל לו, הוא משום שאברהם נקרא בשמו הראשון ע"י הגויים, משא"כ יעקב ששמו ניתן לו ע"י יצחק אביו.

7. חזקוני בראשית פרשת וישלח פרק לה

י) שמך יעקב לא יקרא שמך עוד יעקב לבד כי שני שמות יהיו לך יעקב וישראל, שאם יעקר מכל וכל את יעקב שמך יאמרו, כי בשביל עוקבה נקרא שמך יעקב כדכתיב הכי קרא שמו יעקב ויעקבני זה פעמים, ויקראו שמך פעמים כך ופעמים כך אבל באברהם לא נאמר שמך אברם לפיכך הקורא לאברהם אברם עובר בעשה. כי אם ישראל יהיה שמך לשון שררה כדכתיב כי שרית עם אלקים ונאה לך שם זה כי מלכים מחלציך יצאו. כאן פרש"י זהו שאול ואיש בושת וא"ת מהו ששנינו מפני מה נענש אבנר על שהשהה מלכות בית דוד שתי שנים ומחצה שהמליך איש בשת בן שאול ומה לו להענש על כך הלא גזירת הכתוב היא כמו שפרש"י אלא נענש על שכונתו לבייש את דוד כשישהה מלכותו.

8. צל"ח מסכת ברכות דף יג עמוד א

שם היה קורא וכו' והגיע זמן המקרא. הא ודאי שעיקר החידוש שיוצא בפסוק ראשון דהיינו שמע ישראל, דהרי אחר פסוק ראשון הרי הוא צריך לומר ברוך שם כבוד, וזה אינו כתוב בתורה, וא"כ חזינו שמכוין לצאת ידי ק"ש, וכדרך שקאמר בירושלמי [ח"א] על ברכות ק"ש, ועיין בתוס' בד"ה היה קורא וכו', אלא ודאי שעיקר החידוש שיוצא בפסוק ראשון, לכך דייקא משנתנו והגיע זמן המקרא, דהיינו פסוק שמע. ועיין בקול הרמ"ז.

9. ביאור הלכה סימן סא ד"ה אחר

אחר וכו' בשכמל"ו - עיין במ"ב לענין בדיעבד אם לא אמרו. הנה המ"א הביא בשם השה"ג והב"ח שאין מחזירין אותו והלבוש פוסק דמחזירין אותו והנה אף שמדברי המ"א משמע דמסכים עם הלבוש שמחזירין אותו והכונה להחזירו לראש כמו שמוכח בס' ח"א כלל כ"א או עכ"פ לבשכמל"ו מ"מ לענ"ד נראה שהדין עם הש"ג וב"ח עיין בפסחים נ"ו ע"א ר"י אומר מפסיקין היו אלא שלא היו אומרים בשכמל"ו ובברייתא שנייה אלו ואלו שלא ברצון חכמים וכו' אלא שלא מיחו בהם חכמים ואם איתא דמחזירין אותו ולא יצאו ידי חובת ק"ש ע"ז היה להם למחות בהם כמו על אידך דברים דלא היה איסור דאורייתא בהם ג"כ כמ"ש שם בגמרא ואעפ"כ מיחו בהם ועוד דלמה לן לעשות פלוגתא רחוקה בין ר' יהודה לר"מ שסבר שם דלא היו מפסיקין ופירש רש"י בין אחד לואהבת ועיין שם במהרש"א דלפי סברת ר"מ לא היה צריך כלל לומר בשכמל"ו לפירוש רש"י אלא ודאי דאף לר"י בדיעבד אין מחזירין אותו. ועוד מריש פ"ב דברכות מוכח כדברי דאיתא שם היה קורא בתורה [פרשת ק"ש כדפירש"י] והגיע זמן המקרא אם כיון לבו יצא והלא לא אמר בשכמל"ו א"ו דיצא בדיעבד. והתינוח אם נפרש אם כיון לבו לצאת (דז"ל הגמרא שם ש"מ מצות צריכות כונה מאי אם כיון לבו לקרות לקרות והא קא קרי בקורא להגיה) נוכל לאמר ג"כ דמיירי דאמר בשכמל"ו אבל אם נפרש כיון לבו לקרות בתורה סתם ואעפ"כ יצא כדחייית הגמרא שם בודאי לא מיירי דאמר בשכמל"ו ואעפ"כ יצא ...

10. חידושי הרשב"א מסכת ברכות דף יג עמוד א

מתני' היה קורא בתורה והגיע זמן המקרא אם כיוון לבו יצא, אוקימנא בגמ' אפילו כיוון לקרות, ושמעין מהכא תלת, חדא דאין הברכות מעכבות וכבר כתבתי למעלה דלדעת רבינו האי גאון ז"ל דוקא ליחיד הא לצבור הברכות מעכבות...

11. חידושי הרישב"א מסכת יומא דף יט עמוד ב

וכי האי גוונא מי שרי והתניא הקורא את שמע כו'. [1] ושמעין מהכא שאסור לקרוץ ולרמוז אפילו לדבר מצוה, ומיהו לאפרושי מאיסורא דלית ליה תקנתא, מותר לרמוז, ואפילו להפסיק ולומר לו, דלא גרע מן המפסיק לקרוא שלום מפני היראה או מפני הכבוד, דכבוד שמים עדיף.

12. תוספות מסכת ברכות דף יג עמוד ב

שואל מפני היראה וכו' - ר"מ ור' יהודה הלכה כרבי יהודה דאמר אפילו באמצע משיב מפני הכבוד [2] א"כ נראה שיותר לענות קדיש וקדושה באמצע ק"ש דאין לך מפני הכבוד גדול מזה אבל באמצע י"ח אסור דמשמע לקמן בפ' אין עומדין (ד' לא). דבין גאולה לתפלה אין לענות וכ"ש בתפלה עצמה ומי שמתפלל לבדו וש"צ מגיע למודים ישחה למודים אבל לא יאמר מודים ודוקא שהיה באמצע הברכה אבל בסוף הברכה לא דנראה ככורע בשביל הברכה ואמרינן (לקמן ד' לד). דאין לכרוע בכל ברכות אלא באותן שתקנו חכמים ור"ת היה רגיל שהיה ממתין בעושה פלא כדי לענות קדיש וקדושה עם הצבו' והי' סובר אפי' שהיה כדי לגמור את הכל אינו חוזר לראש.

13. ספר מגן אברהם על או"ח סימן סו:

(ה) מפסיק. דאם פוסק לשאול מפני כבוד בשר ודם ק"ו מפני כבוד הקב"ה ומה"ט [3] נ"ל דאם שמע קול ["] רעמים יפסיק ויברך:

14. חידושי הרשב"א מסכת ברכות דף יג עמוד ב

תני' בפרקים שואל מפני הכבוד ומשיב ובאמצע שואל מפני היראה, [1] פי' רש"י ז"ל ל אדם שהוא מתירא שמא יהרגו וכ"כ הרמב"ם ז"ל, ותמיה לי אי מפני סכנת נפשות צריכא למימר פשיטא שאין לך דבר עומד בפני פקוח נפש והא לא צריכה הכא למתני וכדאקשינן בפ' במה מדליקין [ל' א'] גבי המכבה את הנר בשביל החולה שישן, ועוד דמה שהתירו בק"ש אסרו בתפלה ואפילו הכי בסכנת עקרב התירו, ועוד שהרי בברייתא שנינו היה קורא את שמע ופגע בו אביו או רבו או מי שגדול ממנו בחכמה בפרקים שואל מפני הכבוד ואין צריך לומר שמשיב ובאמצע שואל מפני היראה ומשיב, דאלמא משמע לכאורה דבהני דאיתי בברייתא אית בהו מפני הכבוד ואית בהו מפני היראה ובכל הני דהיינו אביו או רבו ומי שגדול ממנו בחכמה ליכא חד שמתירא ממנו שמא יהרגו, אלא ודאי מפני הכבוד היינו מי שגדול ממנו בחכמה וכדאמרינן לקמן בגמרא גבי רב בר שבתא שאני רב בר שבתא דלא חשיב עליה דרבינא כלומר כיון שאינו גדול כמוהו בחכמה [2] ואביו ורבו היינו מפני היראה שהוא מצוה ביראתם גבי אב דכתיב איש אמו ואביו תיראו, ורבו דכתיב מפני שיבה תקום ויראת ותנן מורא רבך כמורא שמים וכן פירשו הגאונים ז"ל.

15. רש"ש מסכת ברכות דף יג עמוד א

במשנה מפני היראה. פירש"י שהוא ירא מפניו שלא יהרגו. והרא"ש הקשה עליו פשיטא. [א1] ולענ"ד כוונת רש"י שהוא אדם שיש בידו כח להרגו. אבל לא שייראו שמפני שלא יתן לו שלום יהרגו. דומיא דמפני הכבוד דפי' הראוי לכבדו שאינו דוקא בשאילת שלום:

16. ספר טורי זהב על או"ח - סימן סו

ואפ"ה מקשה הרא"ש עליו היינו מלך שהוא דומיא דאנס דנקט בתריה וזה מוכח מדאמר מפני היראה משמע שכבר ידוע שיש יראה באונס נפשות משא"כ כאן [ ] (" דאי בל' יראה לפירש"י שחושש שבא עליו צר ואויב להרגו והוא צריך להציל עצמו וע"כ יפסיק דבר זה הוא פשיטא ע"כ פירשו דקאי על יראת אדם חשוב. . [א1] ובזה נ"ל ליישב גם פירש"י דבאמת לא נתכוין לזה שבא עליו אויב להרגו אלא כההיא דאין עומדין דבא נגדו איזה מלך וירא שמא יהרגו אחר שאינו מפסיק ולא יקבל התירוץ ממנו. ועל פי' הרא"ש ק"ל ממה שמצינו גבי יעקב כשבא אליו יוסף לא הפסיק בק"ש כמ"ש רש"י בחומש והרי מצינו במקום אחר שחלק לו כבוד בשביל המלכות כדכתיב ויתחזק ישראל ופרש"י מכאן שחולקין כבוד למלכות וא"כ למה לא הפסיק בשמע בשבילו וי"ל דנפסוק הראשון היה עוסק ובו אין מפסיקין כמ"ש הש"ע כאן:

17. ספר שפתי חכמים

זה על חית ומחוז, שנוהגים ציוס ונלילה וכו' (נל"ח): יש"מ מנחות ז"כ וכו'. ועסיק ס"ס דמכאן ליכ' לסוכית דנחות ז"כ, דכאן מיידי נקורא לחניה. והשת' משמע לפיס מסקנא דקוביין, אפשר דנחות א"ל כוונה, ולכאורה לקמן טוי פלוגת' דחנאי נק"ט עד סיכין לריך כונה, וא"כ כולו דלא כחאי סוגיין, ויש חוננים דשלשה דיני כונות הן, אחד נק"ט לחוד, ושנים ככל סענות, האחת, הוא לריך כונה לדבר, שלא יהא כמתעסק בעלמא, ואין דעמו לחודו דבר כלל, ודכותה לגבי תקיעת סופר, שהוא מתעסק וסקול יולא מעלמו, ואינו מתעסק לשום תקיעה כלל, וזו הכונה לריכה ככל סענות, והכונה השנית, היא ללאת ידי טובת סענות, וזו שייכי ככל סענות, ובהא הוא המתלוקת, וקיי"ל כמ"ד דא"ל כונה ללאת ידי טובת מניה (ובש"ע אור"ח סי' ס' ס"ד ובמ"א סס דנמנוה דאוריית' לריך כונה ללאת ידי אותה מנוה ודודנן א"ל כונה עיי"ש), והשלישית, סיכוין לבו ככל תיבה ותיבה, ויעיין בענין ונין אותו, וזו היא נק"ט לחוד, ועל זו הכונה נחלקו לקמן עד סי' לריך כונה, ולפי"ז יש לשאול כי פריך ממחניתן ס"ט מנחות ז"כ, אמאי לא מפני דנח"ח היא

18. תוספות מסכת ברכות דף יג עמוד א

בלשון הקדש נאמרה - פירש רש"י פרק שני דמגילה (ד' יז: ושם) לקרות בתורה. ולא נהירא דהא עזרא תיקן קריאת התורה ומקמי דאתא עזרא והיו למה לי. וי"ל דמיירי בפרשיות המחוייבין לקרות דאורייתא כמו פרשת זכור אי נמי מקרא בכורים ודווי מעשר ופרשת חליצה שמצוה בתורה לקרותן אעפ"כ בכל לשון נאמרה בסניי שכל דבור ודבור שהיה יוצא מפי הקב"ה היה מתחלק לשבעים לשון

19. רבינו יונה על הרי"ף מסכת ברכות דף ט עמוד א

... אבל רבני צרפת ז"ל מפרשין דודאי הלכתא כרבא דאמר זלא צריך כוונה אלא פסוק ראשון בלבד ומאי דאמרינן לא קשיא כאן בפרק ראשון כאן בפרק שני לאו משום דצריך כל הפרק כוונה דודאי לא צריך כוונה אלא פסוק ראשון בלבד כרבא אלא שתירצו כן לרווחא דמילתא ואמרו אפי' לר' יוחנן דס"ל דצריך כוונה בכל הפרק לא קשיא כאן בפרק ראשון כאן בפרק שני וכיון דלית הלכתא כר' יוחנן בהא כדאמרי' שמעינן דא"צ כוונה אלא פסוק ראשון בלבד ולא חיישינן משום דלישוי ליה עראי ומתוך מ"ש הרי"ף ז"ל משום דלא לשוי ליה עראי אמרו דבטלין ממלאכתן בכל הפרק הראשון שמעינן דמפרק ראשון ואילך אינו אלא מדרבנן דאם איתא דהוא מן התורה הוה לן למיחש דלא לישוי להו עראי לכל שאר הפרקים כי היכי דחיישינן בפרק ראשון ועוד הביא רביה מדאמרינן בגמ' (דף יג ב) והיו הדברים האלה על לבבך אמר מר זוטרא עד כאן מצות כוונה וקריאה מכאן ואילך מצות קריאה בלא כוונה וכו' ... לומד לתלמידיו למה לא היה פוסק לכולה אלא ודאי משום דלא הוי אלא מדרבנן לא היה פוסק ובירושלמי שואל למאן דסבירא ליה דק"ש דאורייתא אמאי לא היה פוסק מן הלמוד לק"ש כולה כמו שפוסק לשאר מצות כגון שופר ולולב ומקרא מגילה וכיוצא בהן שחייב לפסוק בהם כדי לקיים המצוה והלא אמרו כל הלומד ואינו מקיים נוח לו שנהפכה שלייתו על פניו ולא יצא לאויר העולם ומתריץ זה שינון וזה שינון יבא שינון וידחה שינון כלומ' אין (ללמוד) [לדמות] זה לזה שהדברים שיש בהם מעשה אינן נידחין מפני הלמוד אבל מצוה שאין בה אלא אמירה בעלמא תדחה מפני הלמוד ואע"פ שמצות תפילין יש בהם מעשה והיה נראה שאינה נדחת מפני הלימוד אפי' הכי במכילתא אמרינן שמי שעוסק בתורה פטור מן התפילין ואמרינן התם דטעמא דמלתא משום דבתפילין כתוב למען תהיה תורת ה' בפיך וכיון שטעם התפילין מפני התורה והוא עוסק בתורה כל היום זהו במקום תפילין ומכל מקום לא בא לפטור שלא יניחם בשעת קריאת שמע ותפלה שזה צריך הוא לקבל עליו עול מלכות שמים שלימה כדאמרינן לעיל (סי' לט) אלא הרווחנו בזה שאע"פ שהחייב כל היום פטור למי שעוסק בתורה מפי מורי הרב נר"ו:

20. הערות הגרי"ש אלישיב מסכת ברכות דף יג עמוד ב

דין ת"ח שתורתו אומנותו, לק"ש

"זו ק"ש של ר"י הנשיא", וכו'. ומוכח שפסוק ראשון לחודיה הוא מדאורייתא ולכך ר"י הנשיא היה קורא אותו בלבד, כיון שתורתו אומנותו, אמנם ברבינו יונה (ט. בדפי הרי"ף) כתב שר"י הנשיא קרא פרשה ראשונה כולה בשעה שמעביר ידו, והוא לשיטתו דס"ל שפרשה ראשונה כולה מדאורייתא, ע"ש, אמנם קצת דוחק הוא איך לא חזי רב לרבי שמקבל עליה עול מלכות שמים.

ודעת הירושלמי במסכת שבת (בפ"א ה"ב) איתא שאף לפסוק ראשון אי"צ להפסיק מי שתורתו אומנותו, משום שזה שינון וזה שינון, דתרווייהו, ילפינן מושגנתם ע"ש, אך מ"מ אף לדעת הבבלי במקום ששונה לאחרים אי"צ להפסיק אף לפסוק ראשון כמבואר ברא"ש בפירקין סוף סי' ג' ע"ש, אך מ"מ רבי החמיר על עצמו לקרוא פסוק ראשון.

ומה שאיתא פלוגתא אי חוזר וגומרה הוא שאע"פ שעבר זמנה מ"מ איכא מ"ד שיש ענין בתשלומים, והכי הלכתא, כמבואר בשו"ע (סי' נח ס"ו וס"ז), ע"ש. עוד חזי הכא, שרבי הפסיק כדי להזכיר יציאת מצרים, ואף שלכאורה לא היה צריך זמן להזכרת יציאת מצרים מ"מ כזמנה של ק"ש, מ"מ מבואר בפ' התכלת (מנחות מג ב) "ראה מצוה זו וזכור מצוה אחרת התלויה בה", ע"ש. ולכך תיקנו חכמים זמנה של פרשה זו עם זמנה של ק"ש.

21. ביאור הלכה סימן קו ד"ה ואם

ואם לומד לאחרים וכו' - עיין בספר מאמר מרדכי שנתקשה מאוד בהג"ה זו דלפי מה שביארו האחרונים הכונה הוא דאינו פוסק אפי' אם יעבור הזמן עי"ז וממה שהביא הרמ"א שכתב כמו שנתבאר לעיל סימן פ"ט המעיין שם היטיב בדברי הרבינו יונה שהובא בב"י שממנו מקור הדין שם בשו"ע בס"ו וכן בהלבוש שם יראה בהפכו ואולי דכאן מיירי שהתחיל

ללמד לאחרים קודם שהגיע הזמן ק"ש ע"כ מקילינן שלא להפסיק אפילו אם יעבור הזמן. ועיין ברכות י"ג ע"ב ברש"י ד"ה לא חזינא וכו' שהיה שונה לתלמידיו מקודם זמן ק"ש וכו' משמע מרש"י דלאחר שהגיע זמן ק"ש אסור לו להתחיל ללמוד אפילו עם אחרים אם הוא משער שיעבור הזמן אלא חייב לקרותה מקודם:

בענין חסורי מחסרא

1. רש"י מסכת ברכות דף יג עמוד ב

חסורי מחסרא - דהוה ליה למתני בתרווייהו אין צריך לומר - ותו ליכא למקשי מידי.

2. ספר מגדים חדשים

ולענ"ד נראה בדרך פשוט ואמת, דכאן במקום הראשון נש"ס דקאמר חסורי מחסרא, צא רש"י לצאר לנו הוראת תירוץ זה "חסורי מחסרא והכי קתני". והוא דאין הכוונה להגיה ולהוסיף במשנה התיבות החסרות, אלא אנו מפרשים את המשנה כאלו היא כמוצא לה מתוך התיבות החסרות. וכמש"כ רבינו בחיי פ' תשא

שמין דרכו כן בשאר חסורי מחסרא נש"ס. וגם צ"ב מה צא רש"י לחדש לנו, הרי זה מבוחר בגמ' דמתוך חסורי מחסרא והכי קתני, ופשיטא דלפי זה חו ליכא למקשי מידי. ועיין במגיד מעלומה שעמד בזה על דברי רש"י. וכן נחקשה בזה בספר סמיכת חכמים ע"ש.

3. רבינו בחיי שמות פרשת כי תשא פרק לד

ורבינו הקדוש שחבר המשנה ולמד אותם ברבים וכתבוה הכל בימיו, כונתו היתה כדי שלא תשכח תורה מישראל שראה הרשעה מתפשטת בעולם וישראל מתפזרין בגלות, על כן הותר לו לעשות כן משום שנאמר: (תהלים קיט, קכו) "עת לעשות לה' הפרו תורתך", וכתב וחבר המשנה שהיא תורה שבעל פה, ועל כן קראה "משנה" לפי שהיא שניה לתורה שבכתב ורובה לשון הקדש צח כתורה שבכתב, ואחרי כן נתמעטה החכמה וקצרו הלבבות ועמדו רבינא ורב אשי וחברו התלמוד שהוא פירוש המשנה, כי לרוב חכמת רבינו הקדוש וחכמת בני דורו היה פירוש התורה אצלם מבורר ופשוט מתוך המשנה, ואצל דורות רבינא ורב אשי היה עמוק וסתום מאד, ומזה אמרו בתלמוד על המשנה: (ברכות יג ב) חסורי מחסרא והכי קתני, שאין הכוונה להיות המשנה חסרה כלל חלילה, אבל הכוונה שהיא חסרה אצלנו מפני חסרון שכלנו מפני שאין אנו מגיעים לעומק חכמת דור של חכמי המשנה, ולפיכך עשו רבינא ורב אשי פירוש על המשנה והוא התלמוד ובארו ספקות המשנה והאריכו לשונם על לשון המשנה העמוק והסתום. ומה שאמר "אתך" כלומר בעבורך, כי בזכותו עשה עמהם.

4. ספר השל"ה הקדוש - תורה שבעל פה - (י) כלל למד (ז)

בכמה מקומות בתלמוד חסורי מחסרא והכי קתני. ידוע שהדבר השלם הוא אשר לא יקבל לא תוספות ולא חסרון, ותורתנו היא תמימה, ואם כן איך אומר על המשנה שהיא חסירה. ומצאתי בספר שארית יוסף שכתב בשם הר"ר מתתיה הצרפתי, שכשאומר הגמרא חסורי מחסרא, שאין שם שום חסרון בפועל, כי איך נאמר שהתנא חסר, והאומר שהמשנה חסרה אחד מסמניה חייב. אבל ראוי שנאמר שרבי סדר המשנה דרך קצרה, ובאותן תיבות שבמשנה די להבין כוונת התנא והוא לא בא לבונן האבנים, ולעולם אותו חסרון שאומר חסורי מחסרא בכח לשון המשנה עומד רוח א-להים עמה לא חסרה דבר, והחסרון הוא בחיקנו ודעתינו, עד כאן לשונו. ועל זה נאמר כי לא דבר רק הוא מכם, ופירשו רז"ל (ירושלמי פאה פ"א ה"א) לא דבר רק, ואם הוא רק, הוא מכם. וכדמות זה מצאתי בספר הבטחון של הרמב"ן ז"ל שכתב וזה לשונו, יש פסוקים הרבה שאנו צריכים להוסיף בהן תיבה אחת או שנים כדי להבין פשוטו, ולא מפני חסרון המקרא אלא מפני חסרוננו, שאין אנו מבינים לשון קודש אלא בענין שידמה ללשון שאנו שוקעים בו בגלות בעונותינו, עד כאן לשונו: